

життєдайною. Яку систему суспільство вибирає, таким мусить бути і характер виховання в сім'ї, школі, державі. Отже, цінності є певною ієрархічною системою ідеалів, фундаментальних понять і цілей, якими живе суспільство і в здійсненні яких вбачає сенс свого існування.

Висновки. Отже, створення національної освіти в умовах незалежної української держави потребує адекватного її виховання, покликаною прищеплювати любов до рідної мови, історії, літератури, звичаїв і традицій свого народу починаючи зі сім'ї, родини, шкільної партії. Сучасний педагог повинен більше уваги приділяти на виховання молоді на історичних традиціях, задля формування високої мовної культури, утвердження принципу національної моралі (патріотизму, добра, справедливості). Таким чином національно-патріотичне виховання реалізує найвищі моральні цілі, забезпечує науково-обґрунтовані умови формування національного характеру людини, яка організовує власне життя і діяльність служінню вищій моральній меті – інтересам Батьківщині, рідному народу, а через них – всьому людству.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинюк О.В. Національне виховання : теорія і методологія : [метод. посіб]. / О.В.Мартинюк. – К.: ІСДО, 1995. – 160 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2002. – 23 квітня – С..
3. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій [підруч. для студ.] / за ред. О.І. Вишневського. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 268 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Сергійчук Олена Миколаївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;

Багно Юлія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 16.05.2013 р.

УДК 371.3:81'243

Наталія Сердюк, Марина Шемуда

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИКИ

У статті обґрунтовано доцільність використання комунікативного підходу під час навчання студентів іншомовної граматики, що значно підвищує якість знань студентів. Вказано на необхідність застосування провідних видів мовленнєвої діяльності на заняттях, моделювання ситуацій професійного спілкування, які створюють максимальне наближення навчального процесу та реальної фахової комунікації іноземною мовою. Звертається увага на головну відмінність «комунікативного» методу навчання від традиційних, яка полягає в тому, що «комунікативний» метод переносить увагу з правил граматики на комунікативну функцію мови. У статті наголошується, що основна мета комунікативного підходу під час навчання студентів іншомовної граматики – навчити студентів вирішувати

типові ситуації в актуальних для себе сферах спілкування. Вивчення правил й розширення активної лексики при такому підході відбувається не в результаті перекладу спеціально складених речень, а шляхом використання іноземної мови, на прикладі реальних мовних ситуацій. Зазначено, що використання комунікативного підходу під час навчання студентів іноземної граматики передбачає формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, зокрема вміння спілкуватися з іноземними колегами, вивчати іноземну документацію, працювати з іноземними джерелами інформації. Акцентується увага на тому, що навчити студента спілкуватися чужою мовою – головне завдання викладача. Лексика, граматичні структури, вислови чужої мови подаються студентові в контексті реальної, емоційної ситуації, яка сприяє швидкому й міцному запам'ятовуванню досліджуваного матеріалу. Зроблено висновок, що використання комунікативного підходу під час навчання студентів іноземної граматики спрямоване на одночасний розвиток основних мовних навичок (усної й письмової мови, граматики, читання й сприйняття на слух або аудіювання) у процесі живого, невимушеного спілкування.

Ключові слова: комунікативний підхід, іноземна граматика, навчання студентів, вища школа.

В статті обоснована целесообразность использования коммуникативного подхода при обучении студентов иностранной грамматики, что значительно повышает качество знаний студентов. Указано на необходимость применения ведущих видов речевой деятельности на занятиях, моделирования ситуаций профессионального общения, которые создают максимальное сближение учебного процесса и реальной профессиональной коммуникации на иностранном языке. Обращается внимание на главное отличие «коммуникативного» метода обучения от традиционных, которое заключается в том, что «коммуникативный» метод переносит внимание с правил грамматики на коммуникативную функцию языка. В статье отмечается, что основная цель коммуникативного подхода при обучении студентов иностранной грамматики – научить решать типичные ситуации в актуальных для себя сферах общения. Изучение правил и расширение активной лексики при таком подходе происходит не в результате перевода специально составленных предложений, а путем использования иностранного языка, на примере реальных речевых ситуаций. Отмечено, что такой подход предусматривает формирование необходимой коммуникативной способности в сферах профессионального и ситуативного общения в устной и письменной форме, в том числе умение общаться с иностранными коллегами, изучать иностранную документацию, работать с иностранными источниками информации. Акцентируется внимание на том, что научить студента общаться на чужом языке – главная задача преподавателя. Лексика, грамматические структуры, выражения чужого языка подаются студенту в контексте реальной, эмоциональной ситуации, которая способствует быстрому и прочному запоминанию изучаемого материала. Сделан вывод, что использование коммуникативного подхода при обучении студентов иностранной грамматики направлено на одновременное развитие основных языковых навыков (устной и письменной речи, грамматики, чтения и восприятия на слух или аудирования) в процессе живого, непринужденного общения.

Ключевые слова: коммуникативный подход, иностранная грамматика, обучение студентов, высшая школа.

In the article the importance of using the communicative approach in teaching students foreign language grammar is revealed, which significantly improves the quality of student learning. Emphasised the necessity of the usage of the leading types of language activities in the classroom, simulations of professional communication that create maximum convergence of the learning process and the real professional foreign language communication. Attention is drawn to the main difference between «communicative» teaching method and the traditional one, which is that «communicative»

method brings attention from the rules of grammar into the communicative function of the language. The article notes that the main purpose of the communicative approach in teaching students foreign language grammar – teach students how to solve typical situations for the topical areas of communication. Study regulations and expanding active vocabulary in this approach is not the result of translation specially composed sentences but using a foreign language as an example of real language situations. It is indicated that this approach involves the formation of the required communication abilities in the areas of professional and situational communication orally and in writing, including the ability to communicate with foreign colleagues, to learn foreign language documents, work with foreign sources. Attention is focused on the fact that the use of communicative approach in teaching students foreign language grammar aimed at simultaneous development of basic language skills (oral and written language, grammar, reading and listening) in the process of living, easy communication. To teach students to communicate in an unknown language – that's the main task of the teacher. Vocabulary, grammatical structures, expressions of a foreign language are presented for the students in the context of real, emotional situations that facilitates the rapid and strong memorization of the material.

Key words: *communicative approach, foreign language grammar, teaching students, high school.*

Постановка проблеми. Реформування системи вітчизняної вищої освіти та науки потребує перегляду й оновлення цілей, принципів, змісту навчання, методів викладання, форм контролю та критеріїв оцінювання. Важливу роль у підготовці до спілкування іноземними мовами відіграє вища школа, яка в свою чергу має завдання підвищити якість підготовки спеціалістів, спроможних адаптуватися до економічних і соціально-культурних умов, які швидко змінюються і розвиваються. В умовах безперервного розширення міжнародних контактів досягнення головної мети навчання іноземних мов – сформованості комунікативної компетенції – набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему оволодіння граматичною стороною іншомовного спілкування досліджували такі вітчизняні і зарубіжні дослідники, як П. Б. Гурвіч, Ю. І. Пассов, Н. К. Складенко, Л. М. Черноватий, С. П. Шатілов, J. Allen, M. Finocchiaro, J. Harmer, J. Isenberg та ін. Студії учених-методистів за останні півстоліття зробили чимало для реалізації принципу комунікативної спрямованості навчання іноземних мов, надання йому максимальної відповідності реальному процесу спілкування. Ця проблема цікавила науково-методичні колективи різних країн: У. Литлвуд та Г. Уїдоусан (Англія), Ю. І. Пассов (Росія), Г. Е. Піфо (Німеччина).

Метою написання статті є визначити ефективність комунікативного підходу під час навчання студентів іншомовної граматики.

Виклад основного матеріалу. Для успішного засвоєння іншомовної граматики варто звернути увагу на кілька чинників. Це реалізація принципу комунікативності у навчанні, тобто наближення навчання до «природного» шляху опанування мовленням.

Комунікативний підхід орієнтований на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування (в інтерпретації Ю. І. Пассова), а саме:

- діяльнісний характер мовленнєвого спілкування, що втілюється в комунікативній поведінці вчителя як учасника процесу спілкування та навчання, і в комунікативно вмотивованій, активній поведінці учня як суб'єкта спілкування та навчання;
- предметність процесу комунікації, яка має бути змодельована обмеженим, але точно визначеним набором предметів обговорення (тем, проблем, подій і т. ін.);
- ситуації спілкування, що моделюються, як найтипівіші варіанти стосунків учнів між собою;
- мовленнєві засоби, які забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях [5, с. 30].

Завданням цього принципу є формування в студентів комунікативної компетенції, що складається з трьох основних видів: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, де мовна компетенція містить лексичну, граматичну, фонологічну та орфографічну; соціокультурна охоплює два види – країнознавчу та лінгвокраїнознавчу, також здатності спілкуватися іноземною мовою у межах сфер, тем, ситуацій, визначених програмою для кожного класу, використовуючи відповідний мовний і мовленнєвий матеріал.

У межах зазначеної мети комплексно розв'язуються такі завдання: розвиток комунікативних умінь студентів у різних видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі); здійснюється розвиток і освіта студентів засобами іноземної мови, вони усвідомлюють зміст і способи життєдіяльності народу країн, мова яких вивчається, через знання його культури, історії, традицій і звичаїв; глибше усвідомлюється роль рідної мови і культури у зіставленні з культурою інших народів; формується переконання у важливості оволодіння іноземною мовою не тільки як засобом міжкультурного спілкування, а й як механізмом досягнення порозуміння між націями і народами у різноманітних сферах життєдіяльності.

При використанні комунікативного підходу під час навчання студентів іншомовної граматики матеріал подається через діалоги та програвання сценок, які імітують повсякденне життя. Для початківців – це знайомство, типові діалоги в ресторані або в аеропорті, для продовжуючи навчання – це спілкування в офісі, ведення переговорів, обговорення улюблених фільмів, книг тощо. Студенти повинні отримати на занятті усі навички, які будуть корисні їм в роботі. В основу викладання іноземним мовам покладено ідею максимально повної участі студента в процесі навчання. З першого заняття студенти чують іноземну мову, говорять лише англійською, німецькою чи французькою, поступово запам'ятовують окремі слова і вирази. Існує думка, що чим більше висловлює свою думку на уроці кожен студент, тим ефективнішим є навчання. Тому на відміну від традиційного підходу, викладачу відводиться менш значна роль, він скорочує тривалість свого мовлення на користь студентів. Їхня активність виходить на перший план, а викладач розпочинає дискусії або є одним із співрозмовників.

Одною із основних ідей комунікативного підходу є відсутність перекладу на рідну мову. Викладач вживає в основному вже знайомі для студентів слова і фрази, а новий матеріал пояснює за допомогою малюнків та додаткового пояснення. Викладач має за мету постійно підтримувати інтерес до навчання. Тільки бажання дізнатися щось нове змушує студентів ставити питання і давати відповіді, розвиваючи тим самим свою мову. В процесі оволодіння навичками іншомовного спілкування відбувається послаблення і втрата зв'язків зі словами рідної мови. З'являється здібність розуміти та висловлювати думки безпосередньо іноземною мовою. Але повне усунення рідної мови є практично неможливим.

Комунікативна методика передбачає навчання граматиці на функціональній і ситуативній основі. Це означає, що граматичні явища вивчаються та засвоюються не як «форми» і «структури», а як засоби вираження певних думок і комунікативних намірів, а також введення їх у мовленнєвий досвід. Безумовно, знання граматичних правил необхідне для успішного володіння іноземною мовою, але останнім часом актуальною проблемою стало дослідження доцільності використання великої кількості вправ тренувального характеру. Без сумніву, такі вправи відіграють певну вагому роль в автоматизації граматичних мовленнєвих навичок, але фактичне вживання мовного матеріалу в мовленні виходить за межі їх дидактичних можливостей. У переважної більшості студентів, які вивчають іноземну мову в подібній ситуації, формується відповідна система роботи на заняттях іноземної мови – читання, переклад, заучування напам'ять слів, діалогів, переказ текстів, відповіді на питання часто організаційного характеру. Робота над граматичною стороною мови обмежується читанням правил і тренуванням в реченнях (з опорою або без опори на таблиці/схеми). Але згодом постає проблема, що через відсутність реальної комунікації на заняттях навіть студенти із досить високим рівнем теоретичних знань відчують труднощі у вираженні своїх думок.

Формування вмінь іншомовного спілкування передбачає зокрема оволодіння учнями граматичними навичками. Формування іншомовних граматичних навичок є необхідною

передумовою досягнення мети навчання майбутніх філологів. Пошук оптимальних шляхів формування граматичних навичок слід почати з усвідомлення того, як відбувається породження мовленнєвого висловлювання в природному мовленні, при сформованих мовленнєвих механізмах. Знаючи це, можна буде чітко уявляти собі, які саме процеси слід формувати в студентів, в який спосіб організувати їхню навчальну діяльність.

Сформована граматична навичка включає в себе володіння такими операціями: а) відбір граматичної структури, необхідної для вираження думки; б) оформлення мовленнєвого висловлювання з даною граматичною структурою, тобто відбір потрібних граматичних флексій, слів, формуючих структуру, розташування слів у реченні в правильному порядку.

Психофізіологічною основою граматичних навичок є система фразових стереотипів. При оволодінні рідною мовою ці стереотипи формуються самі собою, підсвідомо, завдяки існуванню природного мовного оточення. При навчанні ж іноземної мови необхідно спеціально організовувати мовлення в такий спосіб, щоб забезпечувати повторюваність в їхніх вправах одних і тих же граматичних структур протягом обмеженого відрізка часу, в результаті чого й будуть формуватись іншомовні фразові стереотипи.

Формування комунікативних навичок здійснюється поетапно: набуття первинних граматичних навиків, ознайомлення з професійно-орієнтованим лексичним матеріалом, його поступова активізація, відпрацювання навичок, необхідних для виникнення висловлювань при мовленні, використовуючи різноманітні лексико-граматичні вправи. Під час підготовчого етапу доцільними, на нашу думку, є навчальні картки, вправи в парі, в ланцюжку, асоціограми, питання-відповідь. Для побудови комунікації (автоматизація граматичного вірного говоріння) слід використовувати вправи в парі, представлення варіації моделей діалогів, висловлювання власної думки. Етап безпосередньої комунікації передбачає такі форми та методи навчання: аргументація, дискусія, завершення історії за наявності початку, складання історії за ключовими словами, опис картин.

Варто зазначити, що ми говоримо не для того, щоб вжити ту чи іншу граматичну структуру, а для того, щоб передати чи отримати необхідну інформацію, поділитись своїми почуттями, вирішити які-небудь життєві чи виробничі проблеми, або просто встановити соціальний контакт.

Комунікативний підхід у навчанні студентів іншомовного мовлення передбачає руйнування психологічного бар'єра між викладачем і студентом. А коли люди перестають відчувати «дистанцію» між собою, коли їм цікаво, весело й приємно з ним спілкуватися – їм простіше почати розмовляти чужою мовою [3, с. 25]. Численні ігрові елементи у викладанні вносять позитивні зміни в заняття, підтримують позитивне емоційне налаштування студентів, підсилюють їх мотивацію. Робота «в парах», «у трійках», участь у дискусіях на теми, що студенти досліджують, що їх цікавлять – усе це дає змогу викладачеві врахувати індивідуальні особливості студентів, зробити заняття творчими й захопливими і водночас дає можливість непомітно для студентів здійснювати повний контроль над процесом навчання.

Специфікою моделювання професійно-орієнтованих комунікативних ситуацій є те, що викладачеві слід створювати такі навчальні ситуації, які мають професійну значимість для студентів, відповідають їх пізнавальним інтересам з фахового спрямування підготовки, а також дають змогу розкрити та реалізувати іншомовні комунікативні здібності, необхідні в подальшій професійній діяльності. Маємо на увазі їх уміння вести бесіду, правильно висловлювати й аргументувати свої погляди на ту чи іншу проблему, дізнатись про думку співрозмовника, поцікавитись інформацією, уточнити факти чи дані, попросити в чомусь допомогти чи запропонувати свою допомогу тощо.

Студенти навчаються комунікації у процесі комунікативної діяльності. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією (information gap, choice, feedback). Прикладами нетрадиційних методів можуть бути:

«круглий стіл», «дискусія», «рольова гра», «скетч» і т.ін. Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови.

Під час складання комунікативних завдань необхідна велика кмітливість та винахідливість. Дуже важливо будувати їх на цікавому матеріалі реальної дійсності, мобілізуючи також фантазію студентів. Викладач повинен мати велику кількість (базу) цікавих випадків, які можна використати у своїх завданнях, що підвищують тонус спілкування та стимулюють мовну творчість.

Більшість комунікативних завдань базуються на драматизаціях, що є точною моделлю істинного спілкування. Річ в тому, що різні колізії – фантастичні, казкові, психологічно завжди мотивовані та актуальні, в них завжди все відбувається тут і зараз, а це дуже поживає їх та сприяє засвоєнню матеріалу. В комунікативних завданнях можуть бути використані постійні персонажі: герої книг, автор, читач, популярні персонажі кіно, театру, репортер, журналіст та ін. Їх мовна поведінка визначається їх професією, характером, життям.

Реалізація цього підходу повністю буде залежати від бажання, компетенції та ерудиції викладача. На занятті необхідно закласти основи володіння англійською мовою саме як засобом спілкування, що відкриває можливість переходу від розглядання англійської мови як об'єкту вивчення до використання її на практиці, як корисного інструменту. Вміння залучити студентів у процес активного засвоєння англійської мови є справою досить складною і в багатьох випадках визначається намаганням студентів надбати та вдосконалити свої мовні вміння та навички. Зауважимо, що нетрадиційні методи стимулюють студентів до прояву мовної активності і в цьому їх привабливість та пріоритетна значимість.

Висновки. Таким чином, комунікативний підхід у навчанні студентів іншомовної граматики є найбільш ефективним, адже він забезпечує можливість використання одержаних знань у комунікативних ситуаціях, створення мовного середовища, максимально наближеного до реального іншомовного професійного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех П. О. Концепція викладання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – №2. – С. 3–8.
2. Гайдамащук Л. В. Деякі напрямки інноваційної педагогічної діяльності в практиці викладача іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі / Л. В. Гайдамащук // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4(16). – С. 419–422.
3. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку / И. А. Зимняя. – М. : Рус. язык, 1989. – 221 с.
4. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2002. – 325 с.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – С. 20–35.
6. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 17 с.
7. Becker J. Theoretical issues in natural language processing / J. Becker. – Cambridge Mass : Bolt, 1990. – P. 28–32.
8. Romanova L. Through grammar to Mastering a Foreign Language / L. Romanova // English. – № 19. – May 2004. – P. 7–22.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Сердюк Наталія Юрійівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;

Шемуда Марина Григорівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземної філології і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 20.05.2013 р.

УДК 37.036:371.13:78.01

Лариса Сєрих

ВИЯВЛЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ЕСТЕТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА УЧНІВ ОСНОВНОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ

У статті теоретично обґрунтовані основні показники рівнів сформованості естетичного середовища учнів основної та старшої школи. Проаналізована якість створення естетичного середовища при проведенні констатувального етапу дослідження. Дана характеристика рівнів формування естетичного середовища на основі заздалегідь визначених критеріїв та показників, зокрема високий (творчий) – характеризується здатністю учня (вихованця) до естетичної діяльності, він прагне справити на оточуючих гарне враження, створити певний ефект; презентує самого себе (створює певний імідж); естетична культура сформована, учні (вихованці) можуть приховувати свої дійсні почуття, маскувати їх, якщо потрібно; розуміють сутність різних видів та жанрів мистецтва, розуміють зміст твору, його образні вислови, метафори тощо; учні (вихованці) із задоволенням вивчають предмети художньо-естетичного профілю, виявляють інтерес до мистецтва, називають улюбленого композитора, художника, режисера, актора й виконавця, аргументують свою відповідь; хочуть бачити навчання цікавим, а педагога професіоналом. Достатній (пошуково-когнітивний) – характеризується достатньою здатністю учня (вихованця) до естетичної діяльності, він прагне справити на оточуючих деяке враження, створити певний ефект, хоча без свідомої цілі; (презентація самого себе); прагнення до самовиразистися, створити позитивний власний імідж; для учнів (вихованців) не значне значення має естетичне середовище; головне призначення мистецтва для них – це створення предметів краси, добротних предметів (можливо яскравих, одноколірних, різноманітних, вишуканих, оздоблених, декорованих, інкрустованих тощо). Недостатній (репродуктивний) – характеризується незначною здатністю учня (вихованця) до естетичної діяльності, респонденти не можуть виражати адекватно власний стан у зовнішніх проявах.

Ключові слова: естетичне середовище, вчитель-експериментатор, учні основної та старшої школи.

В статье теоретически обоснованы основные показатели уровней формирования эстетической среды учащихся основной и старшей школы. Проанализировано качество создания эстетической среды при проведении констатирующего этапа исследования. Данная характеристика уровней формирования эстетической среды на основе заранее определенных критериев и показателей, в частности высокий (творческий) характеризуется способностью ученика (воспитанника) к эстетической деятельности, он стремится произвести на окружающих хорошее впечатление, создать определенный эффект; представляет самого себя (создает определенный имидж); эстетическая культура сформирована, ученики (воспитанники) могут скрывать свои истинные чувства, маскировать их, если нужно; понимают сущность